

ВІДГУК

офіційного опонента,
доктора економічних наук, професора Савіної Наталії Борисівни
на дисертаційну роботу Шаповала Олексія Валерійовича
на тему: «Управління трансформаціями в вищій освіті України в умовах
Індустрії 4.0», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

1. Актуальність теми дисертаційної роботи

Четверта промислова революція сьогодні визначає траєкторію розвитку індустріального суспільства і вплив її виходить далеко за межі виробничої сфери, охоплюючи наукову, освітню та соціальну площини. У цьому середовищі заклади вищої освіти посідають особливе місце, виступаючи зокрема осередками продукування інновацій, знань та управлінських рішень, а також суб'єктами вирішення соціальних завдань.

Водночас освітні заклади піддаються впливу трансформаційних процесів, які відбуваються у цьому середовищі, внаслідок чого формується чимало викликів. Становище закладів вищої освіти є дуальним, оскільки вони одночасно отримують змогу залучати сучасні технології та підходи до управління і стикаються зі значними темпами змін, до яких вони можуть бути недостатньо готові. У вітчизняному контексті проблематика загострюється, зокрема через вплив пандемії COVID-19 та наслідки військової агресії, що відображаються як на діяльності промисловості, так і вищої освіти. За таких умов трансформації у вищій освіті потребують належного управлінського супроводу для забезпечення очікуваних результатів, збереження конкурентоспроможності й подальшого розвитку в умовах невизначеності.

Отже, дисертаційне дослідження Шаповала О. В. вирішує актуальне наукове завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад і практичних рекомендацій щодо управління трансформаціями системи вищої освіти України в умовах Індустрії 4.0.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження проводилося відповідно до планів робіт Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України за темами «Формування механізму вирішення проблемних ситуацій у соціально-економічному розвитку регіону (на прикладі Харківської області)» (номер державної реєстрації 0121U113503), де автором розроблено теоретико-методичний підхід до ідентифікації проблемних ситуацій у регіоні, здійснено аналіз тенденцій і визначено ключові проблеми розвитку промисловості України в умовах Індустрії 4.0, та «Реструктуризація економіки України в повоєнний період» (номер державної реєстрації 0123U102453), де дисертант запропонував методичний підхід до визначення перспективної моделі економіки України, що спирається на узагальнення досвіду провідних країн світу.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

У межах викладеного матеріалу дисертант Шаповал Олексій Валерійович продемонстрував здатність залучати широкий комплекс загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема логічного аналізу, формалізації та моделювання, концептуальних карт і класифікації, економіко-статистичного та порівняльного аналізу, причинно-наслідкового, монографічного аналізу та ін. Отримані в роботі результати обґрунтовані, представлені належним чином і мають посилання на джерела, на які спираються, що забезпечує їх достовірність. Чимало методів і підходів, запропонованих автором, було апробовано на всеукраїнських і міжнародних наукових і науково-практичних конференціях.

Сформульовані наукові положення, висновки та рекомендації мають практичну цінність, відповідають загальнонауковому консенсусу щодо проблематики управління трансформаціями у вищій освіті та побудовані на основі теоретичного підґрунтя, до якого увійшли праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців.

Дисертація має належну структуру та відповідає академічному стилю викладання матеріалу з дотриманням правил оформлення й цитування.

4. Основні положення, висновки і рекомендації, що сформульовані в дисертації, їх новизна

Наукова новизна дисертаційного дослідження Шаповала Олексія Валерійовича полягає в отриманні теоретичних, практичних і методичних результатів різного ступеня новизни.

Так, *подальшого розвитку* набули:

- аналітичне забезпечення визначення проблем трансформаційних процесів у промисловості України, відмінністю якого є врахування контексту тривалих криз, які вплинули на промисловий сектор України, а саме внаслідок пандемії COVID-19 і повномасштабної військової агресії (С. 96–110);
- теоретико-методичний підхід до обґрунтування напрямів впровадження технологій Індустрії 4.0 у вищій освіті України, що базується на розбудові підсистем забезпечення діяльності закладу в межах організаційно-економічного механізму управління трансформаціями (С. 163–174).

Крім цього, *удосконалено*:

- інструментарій оцінки діяльності системи вищої освіти, у межах якого автор пропонує індекс освітньо-індустріальної діяльності, що дозволяє проводити ранжування країн з подальшим їх поділом на групи лідерів і наздоганяючих і створює основу для обґрунтування сценаріїв розвитку вищої освіти з урахуванням досвіду більш розвинених країн (С. 111–116);
- інструментарій стратегічного позиціонування суб'єктів системи вищої освіти, що включає матричний метод класифікації закладів за освітнім і промисловим напрямками діяльності з виділенням базового, індустріально-орієнтованого, освітньо-орієнтованого та комплексного профілів. Цінність представленого підходу полягає в тому, що він не обмежується визначенням поточної позиції

закладу, а дає змогу формувати цільові вектори розвитку виходячи із зіставлення наявного й бажаного профілів (С. 116–126);

- аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм закладів вищої освіти України відповідно до вимог Індустрії 4.0, що дозволяє враховувати стан ринку праці при оцінці складу освітніх програм (С. 159–163).

5. Практична значущість висновків та рекомендацій дослідження

Результати, отримані Шаповалом О.В. у дисертаційному дослідженні, роблять цінний внесок у теорію і практику управління трансформаціями у вищій освіті та є актуальними для закладів вищої освіти України в умовах Індустрії 4.0. Теоретико-методичні положення виражено у прикладних рекомендаціях, які можуть застосовуватись як на рівні окремих закладів вищої освіти, так і при обґрунтуванні напрямів трансформації системи вищої освіти загалом.

Представлені дисертантом положення, висновки та рекомендації використовуються в таких установах:

- Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія» використовує теоретико-методичний підхід до обґрунтування напрямів впровадження технологій Індустрії 4.0 у вищій освіті України, інструментарій оцінки діяльності системи вищої освіти, аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм (довідка № 2-а від 02.06.2026 р.);

- ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна застосовує інструментарій стратегічного позиціонування суб'єктів системи вищої освіти, теоретико-методичний підхід до обґрунтування напрямів впровадження технологій Індустрії 4.0, рекомендації щодо трансформації навчального процесу та освітніх програм (довідка № 0201/1486 від 30.06.2026 р.);

- Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» використовує аналітичне забезпечення трансформації освітніх програм та інструментарій стратегічного позиціонування (довідка № 66-04/76 від 08.07.2026 р.);

- Українська асоціація з розвитку менеджменту та бізнес-освіти застосовує аналітичне забезпечення визначення проблем трансформаційних процесів у промисловості України та інструментарій оцінки діяльності системи вищої освіти (довідка № 03-41 від 14.07.2026 р.).

6. Повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях автора

Результати дисертаційного дослідження відображено у 21 науковій праці, серед яких три у виданнях, що проіндексовані у міжнародній наукометричній базі Scopus, п'ять статей у фахових наукових виданнях України, тринадцять тез у збірниках матеріалів вітчизняних і міжнародних наукових і науково-практичних конференцій.

З огляду на це, можна стверджувати про належне представлення результатів дослідження в опублікованих дисертантом наукових працях, а також про високий рівень зацікавленості вітчизняної та міжнародної спільноти ними.

7. Відсутність у дисертації та наукових працях, які розкривають її результати, академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації

Аналіз дисертаційної роботи Шаповала О.В. та опублікованих за її матеріалами наукових праць засвідчив їх відповідність чинним вимогам щодо академічної доброчесності та належне використання посилань на першоджерела. Спираючись на це, дослідження та висвітлені в ньому положення, висновки і рекомендації є результатом самостійного наукового пошуку дисертанта.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом дисертаційна робота справляє позитивне враження і є самостійним, завершеним науковим дослідженням, у якому висвітлено актуальне на сьогодні питання і сформульовано висновки і рекомендації, що мають високу практичну цінність.

Водночас можна висловити кілька зауважень і побажань, що дозволили б у подальшому підкреслити вклад роботи у проблематику, що в ній вивчається.

1. У дисертаційній роботі здійснено уточнення сутності понять, що характеризують трансформації у вищій освіті, та проведено розмежування трансформації як зміни другого порядку. Це, безумовно, посилює теоретичну частину дослідження. Проте бажано було б чіткіше аргументувати, як запропоноване розмежування відображається на процесах стратегічного планування і формування стратегічних орієнтирів відносно суміжних, наприклад, модернізації, адаптації, реформ (С. 43–45).

2. На С. 52 дисертаційної роботи наведено розгорнуту концептуальну карту поняття «Освіта 4.0», яка містить широкий перелік компонентів. Водночас, компоненту «процес навчання» доцільно було б розкрити більш повно, зокрема щодо перелічених автором педагогічних підходів, таких як кібергогіка і х'ютагогіка та особливостях їх застосування саме в межах закладів вищої освіти.

3. У першому розділі дисертаційної роботи автором представлено складові компоненти Університету 4.0: Суспільство 5.0, Освіта 4.0, Студент 4.0, Курикулум 4.0; Технології 4.0, Індустрія 4.0, що дозволяє більш наглядно оцінити комплексність і багатогранність поняття. Однак, для підсилення теоретичної обґрунтованості бажано навести визначення складових, що не розглянуті в роботі, таких як Курикулум 4.0 і Студент 4.0, а також більш чітко охарактеризувати їх роль у формуванні моделі Університету 4.0 (С. 55–56).

4. Застосування методу системної динаміки для моделювання причинно-наслідкових циклів впровадження технологій Індустрії 4.0 у закладах вищої освіти є однією із сильних сторін роботи. Разом з тим одержані за його допомогою результати мають переважно якісний характер. Доповнення їх параметризацією ключових контурів або сценарними розрахунками дало б змогу повніше розкрити прикладний потенціал цього інструментарію (С. 92–96).

5. При аргументації ролі навичок і компетентностей у трансформації закладів вищої освіти в умовах Індустрії 4.0 доцільно провести більш чітке розмежування між тими, що необхідні викладацькому, адміністративному, управлінському складу закладу й такими, яких потребують здобувачі знань для успішної інтеграції у промислове середовище (С. 54–56).

Зазначені зауваження мають дискусійний і рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи та її результатів.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота Шаповала Олексія Валерійовича на тему «Управління трансформаціями в вищій освіті України в умовах Індустрії 4.0» – це завершене, самостійно виконане дослідження, що має високий рівень наукової новизни та практичної цінності й спрямоване на вирішення актуального, важливого наукового завдання.

Дисертаційною роботою належною мірою опрацьовано обрану автором проблематику, матеріал викладено логічно, структуровано, зміст відповідає визначеній меті, поставлені завдання розв'язано у повному обсязі. Автором дотримано належний науковий стиль, посилання на першоджерела оформлено коректно й доцільно. Дисертаційна робота відповідає спеціальності 073 «Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 р. № 507).

Зважаючи на високий рівень актуальності дослідження, новизни і практичної цінності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, можна стверджувати, що Шаповал Олексій Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

проректор з наукової роботи та міжнародних зв'язків
Національного університету
водного господарства та природокористування,
доктор економічних наук, професор

Наталія САВІНА